

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду на седници дана 27. фебруара 2023. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Јоване Блеших, под насловом: **„Ограничења имунитета највиших државних представника према међународном праву“**. Након што смо прегледали и извршили оцену докторске дисертације, задовољство нам је да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесемо следећи

РЕФЕРАТ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1. Основни подаци о кандидаткињи

Јована Блеших је рођена 1.1.1995. године у Београду, где је завршила Основну школу „Љуба Ненадовић“ и друштвено-језички смер Тринаесте београдске гимназије.

Правни факултет Универзитета у Београду уписала је октобра 2013. године, а дипломирала је 31. августа 2017. године са просечном оценом 9,73. Током све четири године студија је награђивана Светосавском похвалницом Правног факултета Универзитета у Београду. Током студија била је стипендиста Министарства просвете

и Фонда за младе таленте „Доситеја“ Владе Републике Србије. На истом факултету је 2018. године завршила мастер академске студије, Међународноправни модул, са просечном оценом 10, одбранивши мастер рад на тему „Комисија Уједињених нација за међународно право са освртом на израду Конвенције о имунитету држава.“ Током мастер студија, била је ангажована као сарадник у настави ван радног односа (демонстратор) на предмету Међународно јавно право на Правном факултету Универзитета у Београду.

Уписала је докторске академске студије на Правном факултету Универзитета у Београду 2018. године, Међународноправна ужа научна област. На првој години докторских студија одбранила је приступни рад и положила испит Методе научно-истраживачког рада и вештине са оценом 10 пред комисијом у саставу проф. др Саша Бован и проф. др Бојан Милисављевић. Положила је први докторски испит са просечном оценом 10,00 пред комисијом у саставу проф. др Бојан Милисављевић (Међународно јавно право), проф. др Ивана Крстић (Међународно право људских права) и проф. др Бранко Ракић (Право европских интеграција). На другој години докторских студија положила је други докторски испит пред комисијом у саставу проф. др Бојан Милисављевић (Дипломатско и конзуларно право) и проф. др Бранко Ракић (Право међународних организација) са просечном оценом 10,00, одбранила је семинарски рад и објавила научни чланак, чиме је испунила услове да пријави пројекат докторске дисертације, који је одбранила у октобру 2020. године. На предлог Наставно-научног већа Правног факултета, Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду, дало је сагласност на предлог теме докторске дисертације Јоване Блешић, под називом: „Ограничења имунитета највиших државних представника према међународном праву“, и одређивање проф. др Бојана Милисављевића за ментора.

У јулу 2019. године кандидаткиња је боравила на Универзитету Сарланд у Сарбрикену у Немачкој ради усавршавања, а у јануару 2021. године похађала је зимску школу Хашке академије за међународно право. Поред тога, похађала је већи број курсева и школа у области међународних односа и међународног права.

Јована Блешић је запослена на Институту за међународну политику и привреду од 1. априла 2019. године, прво као истраживач приправник, а од јуна 2021. године као истраживач сарадник у Центру за међународно право и економију. До сада је објавила преко десет научних радова и учествовала на већем броју међународних и домаћих

научних скупова и конференција. Секретар је часописа „Европско законодавство“ и асистент координатора Амбасадорског форума на Институту за међународну политику и привреду.

Говори и користи се енглеским, шпанским и француским језиком, а учила је и руски и кинески језик.

Кандидаткиња је у досадашњем раду написала и објавила следеће научне радове:

1. Јована Блешић, „Конзуларна заштита у пракси Међународног суда правде“, *Међународна политика*, год. LXX, бр. 1173, јануар – март 2019, стр. 52-73.
2. Јована Блешић, „Јединствена заштита људских права у Европи“, *Европско законодавство*, год. XVIII, бр. 70, октобар – децембар 2019, стр. 98-113.
3. Марко Новаковић и Јована Блешић, „Околности и специфичности поступка за геноцид Мјанмара над Рохинџама пред Међународним судом правде“, *Међународна политика*, год. LXXI, бр. 1179-80, јул – децембар 2020, стр. 156-177.
4. Јована Блешић, „Венецијанска комисија – значај и улога“, *Правна традиција и интегративни процеси* (ур. Душко Челић), Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2020, стр. 207-222.
5. Јована Блешић, „Одговорност недржавних актера“, *Недржавни актери у међународном праву* (ур. Михајло Вучић), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2020, стр. 319-343.
6. Јована Блешић, „Светска здравствена организација – (не)достижни идеал?“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, број 91, година LX, 2021, стр. 271-286.
7. Jovana Blešić, “The Immunity of States in Contemporary International Law”, *Legal System In The Period of New Reality* (ed. Zdravko Grujić), University of Priština in Kosovska Mitrovica, 2021, pp. 267-280.
8. Jovana Blešić, “The United Nations combat against COVID-19 – the alarm for the Security Council reform?“, *International Organizations and States Response to COVID-19* (eds. Sanja Jelisavac Trošić, Jelica Gordanić), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2021, pp. 163-175.

9. Jovana Blešić, “*Aut dedere aut judicare* in international and domestic law”, *Protection of Human Rights and Freedoms in light of international and national standards* (ed. Dragan Blagić), University of Priština in Kosovska Mitrovica, 2022, pp. 213-224.
10. Јована Блешић, „Присилни нестанци као међународно кривично дело“, прихваћен за објављивање у Зборника радова са међународног научног скупа "Изазови и перспективе у развоју правних система у XXI вијеку", Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, 2022.
11. Jovana Blešić, “World Health Organization – all for one, health for all?”, *International organizations: Serbia and the contemporary world* (eds. Duško Dimitrijević, Toni Mileski), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, Faculty of Philosophy of the University of St. Cyril and Methodius, Skopje, Belgrade, 2022, pp. 248-259.
12. Jovana Blešić, “The Global Health for Peace Initiative – A New Chance for a Change”, The 5th International Academic Human Security Conference, “Innovation, Research, and Knowledge in the (re)configuration of Human Security” (Belgrade, 4-5 November 2022) Conference Proceedings (eds. Aleksandra Ilić, Nenad Stekić), Belgrade, 2023, pp. 277-288.

1.2. Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Јоване Блешић под насловом: „Ограничења имунитета највиших представника државе према међународном праву“ садржи 250 страница основног текста и обликована је у свему у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 13.11.2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1 ред, фонт *Book Antiqua*, величина писма основног текста 12 типографских знакова).

Дисертација садржи насловну страницу на српском и енглеском језику, страницу са информацијама о менторима и члановима комисије за одбрану докторске дисертације, страницу са изјавама захвалности, по две странице са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, 4 страница садржаја, текст

рада по поглављима, 23 странице списка коришћене литературе од укупно 259 библиографских јединица на српском, енглеском и шпанском језику, биографију (једна страница), изјаву и ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно четири странице).

Докторска дисертација подељена је на седам поглавља од којих прво носи назив *Уводна разматрања*, друго поглавље – *Појмовно одређивање имунитета највиших државних представника*, треће поглавље – *Ограничење имунитета највиших државних представника ratione personae и ratione materiae*, четврто поглавље – *Међународна кривична дела као ограничење имунитета највиших државних представника ratione materiae*, пето поглавље – *Потенцијална друга ограничења имунитета највиших државних представника ratione materiae*, шесто поглавље – *Закључна разматрања* и последње поглавље које је посвећено литератури.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ је у складу са важећим Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду проверила оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Утврђено подударање текста (индекс сличности) износи 15%, а утврђене појединачне сличности са другим објављеним текстовима износе у једном случају 4% и 2%, двапут 1%, а у свим осталим случајевима су мање од 1%. Ментор проф. др Бојан Милисављевић је на основу увида у извештај дао позитивну оцену оригиналности докторске дисертације утврдивши да су наведене сличности последица цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације представља истраживање ограничења имунитета највиших државних представника у међународном праву. Обзиром да се у постојећој литератури под појмом ограничења имунитета првенствено мисли на она која се примењују на кривичну надлежност, тим критеријумом се водила и кандидаткиња. У овој докторској дисертацији је извршено систематско проучавање

ове области. Ради се о изразито политички осетљивом питању којем се приступа са обазривошћу. Основни разлози за уопште постојање ограничења огледају се у заштити људских права, односно смањеном толерисању озбиљних кршења људских права, борби против тероризма, транснационалног криминала, корупције и прања новца.

Кандидаткиња примећује да стабилни међународни односи почивају на поштовању принципа истакнутих у Повељи Уједињених нација, подразумевајући ту, пре свега, поштовање суверене једнакости држава, али да би истовремено требало поштовати људска права и развој савременог међународног кривичног права.

У дисертацији је направљена разлика у погледу ограничења имунитета пред међународним судовима и трибуналима и судовима друге државе и разлику у погледу ограничења имунитета *ratione personae* и *ratione materiae*. Појам ограничења имунитета је анализиран кроз праксу како домаћих судова, тако и међународних судова и трибунала, не запостављајући важност одвојених и издвојених мишљења судија, али и ставова истакнутих правника. Велику пажњу привукао је рад Комисије Уједињених нација за међународно право на теми имунитети највиших представника државе од стране кривичне надлежности, те је и кандидаткиња анализирала извештаје овог тела. Нарочито се истакао извештај посвећен ограничењима имунитета, па је кандидаткиња разматрала и потенцијални исход у погледу усвајања нацрта чланова кад је у питању ова тема.

Значај ове теме огледа се у томе да је ово изузетно политички осетљиво питање, те се морало пажљиво и детаљно приступити истом. Многе државе можда не би биле спремне да одузму имунитет својим представницима и онда допусте да се спроведе судска надлежност друге државе над њима. Са друге стране, интереси и потребе међународне заједнице који се огледају у борби против некажњавања за најтежа кривична дела и борби против масовних кршења људских права, оправдавају увођење ограничења. Циљ дисертације, између осталог био је да се објасни зашто се уводе и у чему се она састоје.

Један од очекиваних резултата јесте и одређивање да ли ограничења имунитета страних представника државе *ratione materiae* јесте или није достигло ниво међународног обичајног права. Циљ, а уједно и допринос науци, јесте у томе што ће ово истраживање расветлити једно теоријско, данас веома актуелно питање које утиче и на положај највиших државних представника у међународној заједници.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основне полазне хипотезе истраживања су следеће:

1. *Кривичноправни имунитет највиших државних представника ratione personae од надлежности суда друге државе није ограничен.*

Имунитет највиших државних представника *ratione personae* је у функцији заштите личности представника и служи да му се омогући да неометано обавља своју функцију. Ипак, овај имунитет немају сви државни представници у сваком тренутку. Круг лица која уживају овакав имунитет сузјен је на такозвану „тројку“ – шефа државе, шефа владе и министра спољних послова. Критеријум по којем је одређен круг јесте важност функција које обављају у представљању државе. Поред тога, персонални имунитет је ограниченог трајања – траје само док одређени представник обавља ту функцију. Управо због привилегија које се на овај начин пружају високим званичницима једне државе, имунитет не трпи ограничења и то је прва хипотеза. У овој докторској дисертацији кандидаткиња тежи да докаже да је то данас део обичајног права применом Нацрта закључака о идентификацији обичајног међународног права Комисије Уједињених нација за међународно право, односно на основу аката којима се доказује постојање обичаја.

2. *Кривичноправни имунитет највиших државних представника ratione materiae јесте ограничен.*

Овај имунитет, који се у теорији још назива и функционални, служи да заштити било ког државног представника током обављања службене функције. Дакле, представник државе, као појединац, не би требало да сноси одговорност за радње које су заправо радње државе. Овај имунитет није ограниченог трајања, те важи и онда када је служба окончана. Ипак, интереси међународне заједнице не дозвољавају да имунитет *ratione materiae* буде апсолутног карактера. Борба против некажњавања у међународном кривичном праву, као и борба за заштиту од масовних кршења људских права довеле су до формирања ограничења. Друга хипотеза од које се полазило у овом истраживању јесте да је имунитет *ratione materiae* ограничен. С обзиром на изузетну шаренолику судску праксу и ставове доктрине у овој области, кандидаткиња је покушала да утврди да ли је настало обичајно право у погледу овог правила, водећи

се Нацртом закључака о идентификацији међународног обичајног права Комисије Уједињених нација за међународно право.

3. *Најтежа међународна кривична дела представљају ограничење имунитета највиших државних представника ratione materiae.*

Трећа хипотеза се заправо ослања на сазнања добијена потврдом друге хипотезе. Дакле, уколико се утврди постојање ограничења имунитета највиших државних представника *ratione materiae*, нужно је сазнати и њихову садржину. Озбиљност међународних кривичних дела квалификује их да буду ограничење изузећу од надлежности унутрашњих судова. У докторској дисертацији се установљава да ова кривична дела јесу ограничење имунитета и која су најтежа међународна кривична дела. У међународној заједници је распрострањено схватање које иде у прилог овој тези. Како би се утемељило ово схватање, испитује се судску праксу и легислативу и у међународном и у унутрашњем праву појединих земаља. Такође, испитује се да ли је круг ових међународних кривичних дела лимитиран или не.

4. *Начин формулисања и гласања за члан 7. Нацрта чланова о имунитету државних представника од стране кривичне надлежности Комисије Уједињених нација за међународно право не указују на постојање консензуса у међународном праву, те нема изгледа да ће овај члан бити изгласан.*

Комисија Уједињених нација за међународно право преузела је 2006. године на себе задатак да кодификује област имунитета државних представника од стране кривичне надлежности. У свом досадашњем раду, први специјални извештач је поднео три извештаја, а друга специјална извештајка осам. Пети извештај био је посвећен анализи ограничења и изузетака од имунитета. Издвојио се пре свега по својој неуобичајеној дужини, начину на који је формулисан предлог члана, али и дискусији која је то пратила. Стога, за разлику од уобичајене праксе, није примењена техника консензуса, већ гласање. То само по себи указује на неслагање око нацрта члана 7. Дискусија је одликована многим аргументима против овог члана. Та чињеница указује на слабе наде да ће се у коначном тексту наћи овај члан, чиме би се могло угрозити усвајање целокупне конвенције. Упоредивши ову ситуацију са поступком доношења Конвенције Уједињених нација о имунитету државе, постоји оправдан страх за истом последицом. Кандидаткиња указује на мањкавости овог члана и целог поступка. Осим тога, разматра и алтернатива. Уместо укључивања овог члана

у целокупни нацрт, тема ограничења имунитета највиших државних представника могла би да буде предмет одвојене теме рада Комисије Уједињених нација за међународно право, чиме се не би омело усвајање тренутног нацрта чланова.

5. *Кривичноправни имунитет највиших представника државе се не примењује пред међународним кривичним судовима и трибуналима.*

Претходне хипотезе су биле фокусиране на кривичноправни имунитет пред националним судовима. Велика пажња мора бити посвећена и међународним кривичним судовима и трибуналима и тиме ћемо одати поштовање напретку у међународном кривичном праву. Анализом релевантне судске праксе и чланова статута Међународног кривичног суда, али и других трибунала, кандидаткиња доказује ову постављену хипотезу.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска студија је подељена на неколико јасних тематских целина.

У уводном делу докторске студије представљен је значај одабране теме и разлози опредељења за исту. Поред тога, наведен је предмет истраживања и циљ, као и методологија коју ће се користити и научна и друштвена оправданост саме студије.

Наредно поглавље носи наслов „Појмовно одређивање имунитета највиших државних представника“. Како би се дошло до тог појма, најпре је историјски посматран развој овог института. Тако, најпре се кандидаткиња бави имунитетом државе, па имунитетом међународних организација, а онда и имунитетом који имају дипломатски и конзуларни представници. Ови појмови заједно чине институт имунитета у међународном јавном праву, а неопходно их је разумети како би се објаснио онда и имунитет представника државе. Након тога се бави и овим, последње наведеним типом имунитета. Након појашњења правне природе, посветила се разграничењу на персонални имунитет (*ratione personae*) и функционални имунитет (*ratione materiae*). Након тога, анализирани су кодификацијски подухвати, нарочито Комисије Уједињених нација за међународно право. Ово тело је дало велики допринос овој теми и њен исцрпни рад је несумњиво важан извор за ову докторску студију.

Треће поглавље представља централни део докторске дисертације. Најпре се разматра уопште питање ограничења и изузетак од имунитета, односно аргументи који иду у прилог ограничењу. Након тога, испитује да ли постоји ограничење најпре персоналног имунитета, анализом правних аката, обичајних правила и судске праксе, како међународних, тако и унутрашњих судова. Исти начин се примењује и на функционални имунитет. Постојање или непостојање обичајних правних правила у овој области питање је од великог значаја за ову тему и постоје разни аргументи који иду у прилог и једном и другом становишту.

Следећи сегмент дисертације бави се међународним кривичним делима која су одређена на основу рада Комисије за међународно право за ограничење имунитета. Анализира се појам и правна природа дела, а потом и ставови доктрине и праксе у погледу ограничења имунитета. Ради се о следећим међународним кривичним делима: геноцид, злочин против човечности, ратни злочини, апартхејд, мучење и присилни нестанци.

У петом поглављу кандидаткиња је покушала да увиди да ли је оправдано ограничити имунитет и за нека друга дела. Овде се пре свега мисли на корупцију и дело које је у литератури познато као *territorial tort*, јер је у једном моменту рада Комисије за међународно право било предлога да се и ова дела уврсте, али мислимо и на агресију и тероризам.

Коначно, последње поглавље је уједно и закључно. Овде су образложени резултати истраживања и уједно сагледана успешност, након синтезе прибављених сазнања. Уједно, овде је указано и на правце даљег истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Резултат истраживања кандидаткиње Јоване Блешкић огледа се у докторској дисертацији која представља свеобухватно испитивање теме „Ограничења имунитета највиших представника државе према међународном праву“. Кандидаткиња је допринела разумевању имунитета највиших државних представника тиме што је указала на суштинске карактеристике имунитета државе, међународних организација и дипломатских и конзуларних представника, а потом и појашњавањем поделе

имунитета на персонални и функционални. Кандидаткиња је велики део рада посветила истраживању процеса кодификације ове важне области, анализирајући, пре свега, извештаје Комисије Уједињених нација за међународно право. Након детаљне анализе судске праксе и појединих ставова доктрине, кандидаткиња је представила основне резултате свог истраживања. Сматра да је доказала да је хипотеза о апсолутности персоналног имунитета највишег представника државе доказана. Можда и најважнији резултат ове докторске дисертације јесте испитивање хипотезе да ли је имунитет највиших представника државе *ratione materiae* ограничен пред унутрашњим судовима страних држава или није. Поред тога, кандидаткиња је испитала и праксу међународних судова, нарочито Међународног суда правде и Међународног кривичног суда.

Након свеобухватне анализе рада Комисије за међународно право, кандидаткиња је предочила потенцијалне исходе рада овог тела. Након што је дала два алтернативна предлога, закључила је да деликатност и озбиљност саме теме сугеришу да би требало циљати да нацрт чланова који је Комисија за међународно право припремила резултира усвајањем конвенције.

Научни допринос ове докторске дисертације огледа се у томе да је дат допринос теми ограничења имунитета највиших представника државе, јер у домаћој литератури не постоји дело посвећено овом питању. Иако се очекује даљи развој ове области, ова студија је од велике користи за систематско проучавање ове области. У ширем смислу, научни допринос лежи и у разумевању положаја највиших представника државе у међународном праву.

6. Закључак

Имајући у виду да је, докторска дисертација кандидаткиње Јоване Блешић под насловом: „**Ограничења имунитета највиших представника државе према међународном праву**“, написана у свему према раније одобреној пријави, те да је оригинално и самостално научно дело којим је кандидаткиња дала одређени допринос

науци међународног јавног права, сматрамо да су се стекли сви услови да се приступи њеној јавној одбрани.

У Београду, 21.03.2023. године

Чланови Комисије:

др Бранко Ракић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Ивана Крстић, редовна професорка
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бојан Тубић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Новом Саду
